

Kādas ir mantojuma aizgādņa tiesības un pienākumi?

Mantojuma masas aizgādņība ir nozīmīgs instruments dažādās mantojuma situācijās. Šī tiesību institūta praktisko nozīmi un plašo pielietojumu apliecina Senāta 2025.gada nolēmumi, tāpēc skaidrojam mantojuma pārvaldības būtiskākos aspektus, kā arī to, vai viena mantinieka advokāts var būt mantojuma masas aizgādnis.

Mantojuma masas statuss

No Civillikuma (CL) [382.panta](#) izriet mantojuma definīcija: ar personas nāves brīdi rodas mantojums, kas aptver visu kustamo un nekustamo mantu, kā arī tālāk nododamās tiesības un saistības, kas mirušajam piederējušas nāves brīdī.

Atbilstoši CL [383.pantam](#) mantojumam no mantojuma atstājēja nāves brīža ir juridiskas personas statuss. Tas ļauj mantojuma masai kā patstāvīgam tiesību subjektam iegūt tiesības un uzņemties saistības, turpinot piedalīties tiesiskajā aprītē pārejas posmā līdz brīdim, kad mantojumu, pamatojoties uz mantojuma apliecību, ieguvuši mantinieki.

Juridiskas personas statuss mantojumam situācijās, kad tas nepieciešams, ļauj sekmīgi pārvaldīt mantojuma masu. Piemēram, nodrošināt nepārtrauktu īpašuma pārvaldību, tostarp balsot dalībnieku vai akcionāru sapulcēs, turpināt tiesas prāvas, gūt ieņēmumus un segt saistības bez nokavējuma, tādējādi novēršot iespējamus zaudējumus, kas varētu rasties tiesību un pienākumu pārvaldības pārrāvuma dēļ.

Mantojuma masas pārvaldība

Līdz brīdim, kad mantinieki ieguvuši un pārņēmuši savā valdījumā mantojumu, mantojuma kā juridiskas personas pārvaldību var veikt mantojuma masas aizgādnis, ja to lūdz mantinieki vai CL [659.pantā](#) paredzētajos gadījumos – citas ieinteresētās personas.

Mantojumam no mantojuma atstājēja nāves brīža ir juridiskas personas statuss. Tas ļauj mantojuma masai kā patstāvīgam tiesību subjektam iegūt tiesības un uzņemties saistības

Abos gadījumos persona rīkojas mantojuma vārdā, ievērojot mantojuma labākās intereses un nodrošinot tā saglabāšanu līdz pilnīgai pārejai mantiniekiem. Saskaņā ar CL [616.](#) un turpmākiem pantiem par savas mantojuma masas pārvaldību savā dzīves laikā var parūpēties jebkura persona, ar testamentu vai atsevišķu aktu ieceļot testamenta izpildītāju.

Mantojuma masas aizgādņa iecelšana

Atbilstoši Notariāta likuma [292.¹–292.³pantam](#) iesniegums par aizgādības nodibināšanu mantojumam tiek iesniegts zvērinātam notāram, kurš kārtā mantojuma lietu. Pēc iesnieguma saņemšanas zvērināts notārs, ja atzīst iesniegumu par pamatotu, sagatavo notariālo aktu par aizgādības nodibināšanu mantojumam, kas pēc tam tiek nosūtīts bāriņtiesai izpildīšanai un aizgādņa iecelšanai.

Aizgādņa kandidatūru bāriņtiesai piesaka ieinteresētās personas, bet, ja tāda nav pieteikta, kandidātu izraugās pati bāriņtiesa. Mantojuma masas aizgādņa iecelšana notiek ar bāriņtiesas lēmumu, kas ir administratīvs akts.

Kā interesēs darbojas aizgādnis

Senāts 2025.gada 4.jūnija [rīcības sēdes lēmumā lietā SKA-458/2025](#) skaidro, ka mantojuma masas aizgādnis darbojas mantojuma kā atsevišķas juridiskas personas labā un zvērināta advokāta atrašanās vienlaikus aizgādņa un viena no mantiniekiem pārstāvja statusā neveido interešu konfliktu. Tāpēc pieņemums, ka aizgādnis pārstāv visus mantiniekus, ir kļūdains. Mantinieku vēlmes var atšķirties, bet aizgādnis rīkojas neitrāli, ar krietna un rūpīga saimnieka gādību, visas mantojuma masas interesēs.

Senāta atziņa gan neizslēdz situāciju, kur mantojuma masai ir pretējas intereses ar kādu no mantiniekiem, kuru kā advokāts pārstāv mantojuma masas aizgādnis.

Šādā gadījumā advokātam ir nekavējoties jārīkojas, lai pārtrauktu atrašanos interešu konfliktā.

Aizgādņa pilnvaras un atbildība

2025.gada 1.janvārī stājās spēkā CL grozījumi, nosakot, ka lietās, kas uzsāktas pēc šī datuma, vairs netiek piemērota pastāvīga bāriņtiesas uzraudzība pār mantojuma masas aizgādņiem. Tomēr tiek saglabāta bāriņtiesas kompetence mantojuma masas aizgādņa iecelšanas un atcelšanas jautājumos, kā arī ikgadējo atskaišu (norēķina par aizgādņa darbību) pārbaudē.

Aizgādņi mantojuma pārvaldībā un pārstāvēšanā rīkojas patstāvīgi un mantojuma vārdā, līdzīgi kā komercsabiedrības valde.

Pieņemums, ka aizgādnis pārstāv visus mantiniekus, ir kļūdains. Mantinieku vēlmes var atšķirties, bet aizgādnis rīkojas neitrāli, ar krietna un rūpīga saimnieka gādību, visas mantojuma masas interesēs

Pēc iecelšanas aizgādnim nekavējoties jā sastāda mantojuma saraksts. Lai to izdarītu, parasti jāveic pieprasījumi bankām par kontiem un to atlikumiem, jāiegūst izziņas no dažādiem reģistriem, piemēram, zemesgrāmatām, transportlīdzekļu reģistriem, komercreģistra u. c.

Aizgādnis ar mantojumu saistītajās lietās un mantojuma interesēs var noslēgt līgumus, kā arī pieņemt un veikt maksājumus. Aizgādņa darbība saista mantojumu un mantiniekus, ja vien aizgādnis to paveicis kā krietns un rūpīgs saimnieks.

Pārvaldot mantojumu, aizgādnim jāņem vērā mantojuma atstājēja griba, ja tāda ir zināma.

Par savu darbību aizgādnis ik gadu iesniedz atskaiti (norēķinu) bāriņtiesai.

Mantojuma aizgādnis neatbild par mantojumam nodarītajiem zaudējumiem tikai tad, ja pierāda, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Prasības par mantojumam nodarītajiem zaudējumiem var celt mantinieki.

Ar brīdi, kad mantinieki ieguvuši mantojumu, aizgādņa noslēdzas, aizgādnis nodod mantojumu mantiniekiem valdījumā, veic galīgo norēķinu un iesniedz to bāriņtiesai, kas pēc tā saņemšanas atbrīvo aizgādni no pienākumiem.

Aizgādnim pienākas atlīdzība, kuras apmēru nosaka bāriņtiesa, bet ne augstāku par 5% no tīrā ienākuma pēc ikgadējā norēķina apstiprināšanas. Bāriņtiesa

ikgadējas atlīdzības vietā var noteikt aizbildnim vienreizēju atlīdzību pēc aizbildnības beigām, aizbildņa pārskatu caurlūkošanas, pieņemšanas un galīgās norēķināšanās ar aizbildni. Šī atlīdzība nedrīkst pārsniegt 7114 eiro.

Kā izvēlēties aizgādni

Likums ļauj mantiniekiem vai citām ieinteresētajām personām brīvi izvēlēties piemērotāko aizgādņa kandidātu, tāpēc, izdarot izvēli, būtu ieteicams izraudzīties tādu kandidātu, kura prasmes un īpašības ļaus vislabāk pārvaldīt mantojuma masu.

Izdarot izvēli, mantiniekiem būtu jāraugās uz tādu kandidātu, kurš zaudējumu nodarīšanas gadījumā spēs tos atlīdzināt.

Ja mantojums nav sarežģīts un nav strīdu ne starp mantiniekiem, ne ar kreditoriem, labs aizgādņa kandidāts būtu mantinieks ar pieredzi saimnieciskajā darbībā.

Gadījumos, kad mantojuma masa ir sarežģīta, iesaistīta tiesvedībā, tās pārvaldībai jāpieņem sarežģīti finanšu lēmumi, aizgādņa pienākumu veikšanai būtu ieteicams izraudzīties konkrētās jomas profesionāli, piemēram, zvērinātu advokātu, ekonomistu vai finanšu speciālistu.

Ieteikto kandidatūru pārbauda bāriņtiesa, apstiprinot, ka personai ir vajadzīgās prasmes un īpašības pildīt aizgādņa pienākumus mantojuma interesēs.

Ja turpmākajā darbībā atklājas, ka izvēle nav bijusi veiksmīga, ieinteresētās personas var lūgt aizgādni atcelt un iecelt tā vietā citu.

Tiesības prasīt aizgādņa atcelšanu

Senāts 2025.gada 14.februāra [lēmumā lietā SKA-292/2025](#) uzsvēris: mantojuma lietā ieinteresētās personas tiesiskā interese ir nodrošināt, lai mantojumu pārvaldītu un saglabātu atbilstoša persona, jo tikai tādā veidā var panākt, ka ieinteresētā persona, ja tā tiks apstiprināta par mantinieku, saņems mantojumu. Tieši tas pamato ieinteresētās personas subjektīvās tiesības iebilst pret bāriņtiesas iecelto mantojuma aizgādni, ja ir objektīvs pamats uzskatīt, ka šī persona nav piemērota aizgādņa amatam vai rīkojas tādā veidā, kas neatbilst mantojuma pienācīgai pārvaldīšanai un saglabāšanai. Tādējādi tas vien, ka ieinteresētās personas neieteica par mantojuma aizgādņiem ne paši sevi, ne kādu citu noteiktu personu, nenozīmē, ka ieinteresētajām personām nav subjektīvo tiesību iebilst pret bāriņtiesas lēmumu par aizgādņu iecelšanu.

Likumīgas un efektīvas mantojuma masas pārvaldības norises stūrakmens ir atbilstošas aizgādņa kandidatūras izvēle

Bāriņtiesas lēmums par aizgādņa atcelšanu vai atteikumu to atcelt ir administratīvs akts, kuru iespējams apstrīdēt visās tiesu instancēs. Jāapzinās, ka kļūdaini izvēlēta kandidāta gadījumā ir risks, ka šāds aizgādnis turpinās pildīt savus pienākumus vēl vairāku gadu garumā – līdz brīdim, kad stāsies spēkā galīgais nolēmums lietā.

Ieteikumi aizgādnim

Aizgādnim mantojuma pārstāvības pienākumi jāpilda atbilstoši mantojuma interesēm. Rūpīgi jākārtoti lietvedība (līgumu, lietišķās sarakstes, citu dokumentu saglabāšana) un jāveic grāmatvedības uzskaites, kā arī jāsniedz atskaites Valsts ieņēmumu dienestā un jāmaksā nodokļi.

Ja rodas nepieciešamība atsavināt mantojuma masā ietilpstošu mantu, būtu ieteicams veikt tās novērtēšanu. Savukārt, lemjot par līdzekļu ieguldīšanu, piemēram, vai piedalīties komercsabiedrības pamatkapitāla palielinājumā un nezaudēt procentuālo līdzdalību, būtu ieteicams piesaistīt kvalificētu konsultantu. Ja aizgādnim nav pieredzes jurisprudencē, tiesvedības jautājumu risināšanai būtu jānolīgst zvērināts advokāts.

Kā papildus aizsardzība no kļūdām, īstenojot krietna un rūpīga saimnieka pārvaldības standartu, būtu apsverama civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas polises iegāde.

Likumīgas un efektīvas mantojuma masas pārvaldības norises stūrakmens ir atbilstošas aizgādņa kandidatūras izvēle – šai personai ir jābūt ar pienācīgu profesionālo kvalifikāciju un nevainojamām personiskām īpašībām, kā arī spējīgai atlīdzināt zaudējumus, ja tādi tiktu nodarīti.

<https://itiesibas.lv/raksti/tiesvedibas/tiesvedibas/bizness-kadas-ir-mantojuma-aizgadna-tiesibas-un-pienakumi/33670>